

ZOEK EENS NAAR HET MESTNESTZWAMMETJE

Leo Jalink, Hansenstraat 70, 2316 BM Leiden

Cyathus stercoreus is reported from the outermost coastal dunes of the isle of Texel, in the marram-grass-zone. It was growing on rabbit droppings which were covered with drifting dune-sand. This rare species has now been recorded five times in the Netherlands, always in dune-areas, attached to grasses, dung or on fibre-rich substrate. The ecology is compared with literature and discussed.

Gasteromyceten worden door veel Nederlandse mycologen stiefmoederlijk behandeld. Dat is vreemd want er is goede literatuur over: het leuke werkje van Maas Geesteranus (1971) met veel afbeeldingen en de nadruk op macroscopische kenmerken, en de heldere sleutels in Jülich (1984) waarin ook de microscopische kenmerken uitvoerig behandeld worden.

Tijdens een recente excursie van de N.M.V. in het Loodsmansduin op Texel was bijna een leuke soort onopgemerkt gebleven door dit gebrek aan aandacht. Het betrof een paar in het kale duinzand groeiende exemplaren van een nestzwammetje met een loodgrijze gladde binnenzijde en bijna zwarte eitjes. Deze vondst werd direct geboekt als *Cyathus olla*, het Bleke (of Gladde) nestzwammetje, maar de zeer donkere kleuren deden mij denken aan *Cyathus stercoreus*, het Mestnestzwammetje, een soort die ik overigens alleen uit de boeken kende. Door voorzichtig uitgraven bleek toen dat de nestzwammetjes niet op afgestorven Helm zaten, maar een grote klont zand vasthielden waarvan de kern gevormd werd door in het stuivend duinzand begraven konijnkeuteltjes.

Thuis gekomen bleek de determinatie een fluitje van een cent: microscopisch onderscheidt *C. stercoreus* zich van alle andere Nederlandse nestzwammen (*Crucibulum* en *Cyathus* spp.) door het bezit van zeer grote, subglobose sporen. Jülich geeft 25-30-40 x 20-25 µm als sporematen voor *C. stercoreus*; alle andere Nederlandse soorten nestzwammen hebben sporen die korter zijn dan 20 µm. Bij de Texelse vondst (Jalink 6505, 9-11-1991) mat ik: (24-)25-29(-31) x 23-27(-28) µm. Macroscopisch blijven de van begin af aan zwarte peridiolen (eitjes) en de zeer donkere binnenzijde van de beker het beste onderscheid met het Bleke nestzwammetje. Maas Geesteranus noemt ook nog de kleur van de funiculus ('navelstreng'), maar die kon ik niet goed vaststellen. Mooie kleurenfoto's worden gegeven door Rothe-roe, Hedger en Savidge (1987) en door Breitenbach & Kränzlin (1986).

Nog een paar woorden over de verspreiding en oecologie. Arnolds (1984) geeft aan dat de soort in Nederland zeer zeldzaam is ('ZZZ, in Dui'). Er waren ook maar vier Nederlandse vondsten bekend: Oostvoorne (1957, 1958 en 1963) en Kaloot, Zuid-Beveland (1950). Toch heeft de soort een wereldwijde verspreiding en komt volgens Brodie ook voor op koeien en paardemest. Lloyd (cit. Brodie) schijnt

zelfs gesteld te hebben dat het Mestnestzwammetje 'waarschijnlijk in alle landen voorkomt waar mest voorkomt'. Maar ja, Lloyd leefde in een tijd waarin mest nog een natuurprodukt was.

De Texelse vondst werd gedaan aan de lijzijde van de buitenste helmduinen. De helm staat daar wijd uiteen en de bodem bestaat grotendeels uit kaal duinzand. De vier oude vondsten komen ook alle uit duingebieden en zeker twee ervan komen van vlak achter de zeereep. De standaardlijst (Arnolds, 1984) geeft zeer treffend als belangrijkste habitat 8.1 (Buitenste zeeduinen (Helmduinen; *Ammophi-letea*)).

Als belangrijkste substraat geeft Arnolds 1.4 (Humusarm zand) en tussen haakjes nog 7.3 (uitwerpselen). De substraataanduiding 1.4 verbaasde me zeer: de oecologie van een soort is weliswaar vaak complexer dan we denken, maar de combinatie 'humusarm zand' en 'mest' is toch wel heel extreem. Andere auteurs (Brodie, 1975; Maas Geesteranus, 1971) noemen mest als eerste en vervolgens nog rottend hout, oude kokosmatten, sterk bemeste bodem. Brodie (l.c., p. 102) stelt zelfs dat bij alle hem bekende vondsten de Mestnestzwam in contact was met mest. Breitenbach & Kränzlin (1986) voegen nog 'brandplekken' toe aan deze lijst. Maar Rotheroe, Hedger en Savidge (1987) geven de soort op voor een aantal duingebieden in Wales en geven als substraataanduiding: 'meestal vastgehecht aan de stengelbasis van Helm door een samenklontering van zand'. Zouden bij het bepalen van het substraat 'humusarm zand' en 'zandklont' zanderige konijnkeuteltjes zijn aangezien voor een klont duinzand? De drie collecties uit het Rijksherbarium helpen me ook niet echt verder: bij een collectie uit Oostvoorne (Bas 1378, 11-11-1957, 'op grasresten?') is niet meer goed vast te stellen waarop de soort voorkomt; de andere Oostvoornse collectie (Bas 1681, 6-11-1958) zit op de door Rotheroe, Hedger en Savidge genoemde wijze aan planteresten in het losse zand (er zijn geen keutels te vinden); de collectie van Kaloot (Zuid-Beveland, leg. W. Beeftink, sept. 1950) staat volgens het etiket 'in duinzand op vergaen hout', maar het vezelige substraat bestaat mijns inziens uit aan elkaar gekitte grasresten, mogelijk strokarton of zelfs een braakbal.

Mijn advies is: zoek eens naar het Mestnestzwammetje, om te beginnen in de helmduinen maar misschien ook wel in (begraasde) natuurgebieden en wees kritisch ten opzichte van het Bleke nestzwammetje. En wees verdacht op konijnkeuteltjes of andere mest in de buurt, ook al zitten de zwammetjes vast aan planteresten. Ik ben benieuwd wat er uitkomt.

LITERATUUR

- Arnolds, E., 1984. Standaardlijst van Nederlandse macrofungi. *Coolia* 26 (Supplement).
 Breitenbach, J. & F. Kränzlin, 1986. Pilze der Schweiz, Band 2, Nichtblätterpilze. Luzern.
 Brodie, H.J., 1975. The Bird's nest fungi. Toronto & Buffalo.
 Jülich, W. (1984). Die Nichtblätterpilze, Gallertpilze und Bauchpilze. In H. Gams, Kleine Kryptogamenflora, Band IIb/1.
 Maas Geesteranus, 1971. De Gasteromyceten van Nederland. *Coolia* 15(3): 49-92.
 Rotheroe, M., J. Hedger & J. Savidge, 1987. The fungi of Ynyslas sand-dunes, a preliminary survey. *Mycologist* 21(1): 15-17.